

KS. DR ADAM BIELINOWICZ

Wydział Teologii

Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Działalność Krajowego Stowarzyszenia Brasławian na rzecz rozwoju różnorodności kulturowej lokalnej społeczności

WSTĘP

Świat od początku istnienia ludzkości to miejsce współistnienia wielu kultur, dlatego wielokulturowość nie jest zjawiskiem nowym - nieustannie ewoluuje i przybiera różne formy w procesie komunikacji społecznej. Konferencja Generalna UNESCO podczas 28 sesji w 1995 roku przyjęła Deklarację zasad tolerancji. Państwa członkowskie podkreślają w niej nie tylko konieczność walki z nietolerancją i rasizmem, lecz również znaczenie różnorodności kulturowej. W dokumencie tym czytamy między innymi: Tolerancja to szacunek, akceptacja i uznanie bogactwa różnorodności kultur na świecie, naszych form wyrazu i sposobów na bycie człowiekiem. Sprzyjają jej wiedza, otwartość, komunikowanie się oraz wolność słowa, sumienia i wiary. Tolerancja jest harmonia w różnorodności. To nie tylko moralny obowiązek, ale także prawny i polityczny warunek. Tolerancja - wartość, która czyni możliwym pokój - przyczynia się do zastąpienia kultury wojny kulturą pokoju. Deklaracja ta była odpowiedzią na szerzące się w świecie zjawiska nietolerancji, uprzedzeń, rasizmu, ksenofobii, przemocy.

Współcześnie mamy do czynienia ze szczególnie widocznym zróżnicowaniem kulturowym, dlatego słuszne są działania zmierzające do poznawania różnych nacji i kształtowania umiejętności rozumienia innych kultur, religii, ras, co sprzyja prawidłowej komunikacji i współpracy pomiędzy osobami reprezentującymi poszczególne narody i grupy etniczne.

W istocie różnorodność kulturowa nie powinna stanowić problemu, lecz przynosić korzyści i przyczyniać się do ubogacenia poszczególnych społeczności. Bogactwa tego nie da się ani raz na zawsze ukształtować ani też nie pozostaje na zawsze trwałe i niezmienne. Doświadczenie historii pokazuje, że najlepiej rozwinęły się te społeczeństwa, w których wszystkie kultury danego obszaru koegzystowały w codziennym życiu i wspierały dalszy rozwój społeczny, kulturowy i gospodarczy regionu. Aby podkreślić rolę wielokulturowości, obchodzony jest corocznie 21 maja Światowy Dzień Różnorodności Kulturowej dla Dialogu i Rozwoju. Celem obchodów jest promocja kultury, różnorodności kulturowej i dziedzictwa kulturowego - zarówno materialnego, jak i niematerialnego, produktów przemysłu artystycznego, dóbr oraz usług związanych z kulturą.

Po zakończeniu II wojny światowej społeczność ziemi brasławskiej została rozrzucona po różnych krajach. Wysiedleńcy zabrali ze sobą i zachowali w swych sercach dramat opuszczenia rodzinnych stron, bo tam pozostały groby naszych przodków, tam został rozgrabiony tysiącletni materialny dorobek minionych pokoleń, z ta ziemia -wiążą się nasze wspomnienia z młodości. Rozproszonych mieszkańców zjednoczyła praca mająca nieść pomoc dzisiejszym Brasławianom, zarówno Polakom, jak i Białorusinom. Z pewnością należy stwierdzić, że działalność Krajowego

Stowarzyszenia Brasławian jest owocem właściwego rozumienia różnorodności kulturowej, wpływającej z poszanowania historii, kultury i budowania relacji w oparciu o to, co nas łączy, a nie dzieli. W Stowarzyszeniu działają osoby, którym przyszło żyć, od ponad pół wieku, w odmiennych kulturowo społecznościach, rozsianych po całym świecie - w Polsce i wielu krajach Europy, a także w USA, Australii. Duchowym fundamentem ich działań stały się przechowane wartości kulturowe wyniesione z małej ojczyzny brasławskiej, oparte na wzorcach zachowań obywatelskich takich osób jak:

Otton Hedemann (1887-1937), nauczyciel w brasławskim gimnazjum. Autor Historii powiatu brasławskiego z 1930 roku i innych prac z historii Brasławszczyzny, będących do dziś bezcennym źródłem informacji o losach tej ziemi;

Stanisław Ostyk-Narbutt (1853-1926), ofiarny lekarz, człowiek wielkiego serca, szanowany i kochany. Budowniczy brasławskiego szpitala miejskiego. Jego doczesne szczątki pochowano w Brasławiu, na Górze Zamkowej. Obelisk zwieńczony latarnią symbolizuje ofiarność wzorowego obywatela;

Konstanty Stankiewicz (1905-1979), nauczyciel z terenu powiatu brasławskiego. W czasie wojny prowadził tajne nauczanie i działał w AK. Był zawsze bezpartyjny, mimo to cieszył się szacunkiem władz oświatowych, zarówno przed, jak i po wojnie. Za swoje zasługi został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, honorowym tytułem Zasłużonego Nauczyciela oraz szeregiem odznaczeń regionalnych;

Józefa Michniewicz i Leokadia Siemieńczuk, brasławskie poetki.

IDEA DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZEŃ

Stowarzyszenie to organizacja społeczna powoływana przez grupę osób mających wspólne cele lub zainteresowania. Cechą wspólną tych organizacji jest działalność niezarobkowa.

Najwyższym aktem prawnym regulującym istnienie stowarzyszeń w Polsce jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, która w art. 12 stanowi, iż Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji.

Podstawowym aktem prawnym regulującym w Polsce problematykę stowarzyszeń, ich zakładania i funkcjonowania jest uchwalone przez Sejm RP Prawo o stowarzyszeniach. Już preambuła ustawy wskazuje intencje, jakimi kierował się ustawodawca: W celu stworzenia warunków do polnej realizacji gwarantowanej przepisami Konstytucji wolności zrzeszania się zgodnie z Powszechną deklaracją praw człowieka i Międzynarodowym paktem praw obywatelskich i politycznych, umożliwienia obywatelom równego, bez względu na przekonania, prawa czynnego uczestniczenia w życiu publicznym i wyrażania zróżnicowanych poglądów oraz realizacji indywidualnych zainteresowań, a także uwzględniając tradycje i powszechnie uznawany dorobek ruchu stowarzyszeniowego. Dokument ten określa pojęcie stowarzyszenia: stowarzyszenie jest dobrowolnym, trwałym samorządnym zrzeszeniem o celach niezarobkowych.

[...] samodzielnie określa swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne oraz uchwała akty wewnętrzne dotyczące jego działalności.

Analizując cytowaną ustawę, łatwo zauważyć główne cechy, które charakteryzują każde stowarzyszenie: dobrowolność, samorządność, trwałość, niezarobkowy cel. Źródłem działania tego rodzaju organizacji są osoby, które postanowiły wspólnie działać na rzecz łączących ich wartości. Decydują one o jego nazwie i określają cele działalności, wskazują siedzibę stowarzyszenia i teren jego działania. Wybierają także zarząd, który będzie uprawniony do reprezentowania stowarzyszenia.

Krajowe Stowarzyszenie Brasławian potocznie nazywane jest rejestrowym, ponieważ ma osobowość prawną, może zakładać terenowe jednostki organizacyjne, łączyć się w związki stowarzyszeń, przyjmować w poczet swych członków osoby prawne oraz korzystać z ofiarności publicznej i przyjmować dotacje od organów władzy państwowej i innych instytucji.

STRUKTURA KRAJOWEGO STOWARZYSZENIA BRASŁAWIAN

Komitet założycielski Stowarzyszenia Brasławian wybrano na ogólnopolskim spotkaniu brasławian, które odbyło się 18 marca 1995 roku w Olsztynie. W skład komitetu weszli Czesław Platt, Włodzimierz Skukowski i Józef Czekan. Wybrano także Zarząd Główny składający się z brasławian mieszkających w Olsztynie, Kętrzynie, Elblągu, Warszawie, Gdańsku, Szczecinie, Morągu, Słupsku i Lidzbarku Warmińskim. Siedziba Zarządu mieściła się w Olsztynie, a pierwszym prezesem został dr Włodzimierz Skukowski. Pierwszy Światowy Zjazd Brasławian odbył się w lipcu 1995 roku, przybyło wówczas do Brasławia około 120 osób z USA, Anglii, Australii i Polski.

W 1996 roku przeniesiono siedzibę Krajowego Stowarzyszenia do Kętrzyna. Podczas zebrania założycielskiego, które odbyło się 21 stycznia 1996 roku, wybrano zarząd Krajowego Stowarzyszenia Brasławian Oddziału w Kętrzynie. Prezesem Oddziału został Władysław Ostrowski, zastępcą - Marian Puzynkiewicz, sekretarzem - Maria Rutkowska-Kupran. Następnie w 1999 roku stanowisko prezesa objął Czesław Maczan, a po nim, w 2002 roku, Józef Czekan. Od 2005 roku funkcję tę pełni Krystyna Baczkowska.

Oddziały Krajowego Stowarzyszenia Brasławian zlokalizowane są także w Gdańsku, Olsztynie, Rzeszowie, Szczecinie i Warszawie.

Do głównych celów działalności Stowarzyszenia zaliczono utrwalanie i rozwijanie wiedzy o przeszłości i współczesności Brasławian i ziemi brasławskiej [...]; utrzymywanie więzi z osobami zainteresowanymi tym regionem; świadczenie wszechstronnej pomocy polskim mieszkańcom tych ziem. Obszary działań Stowarzyszenia to: upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka, swobód obywatelskich oraz działań wspomagających rozwój demokracji; nauka, szkolnictwo wyższe, edukacja, oświata i wychowanie; kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego; działalność na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami; podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości, rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej i sportu.

WKŁAD NA RZECZ ROZWOJU RÓŻNORODNOŚCI KULTUROWEJ LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

Działalność Krajowego Stowarzyszenia Braślavian przyczynia się do rozwoju różnorodności kulturowej lokalnych społeczności w Polsce i na Białorusi. Szczególnie widoczne jest to w wymiarach: integracji osób zaangażowanych w funkcjonowanie tej organizacji oraz umacniania więzi pomiędzy jej członkami a obecnymi mieszkańcami Braślowszczyzny, inicjowania i popierania badań poświęconych przeszłości i współczesności ziemi braślowskiej czy działalności oświatowej i artystycznej.

Nawiązywaniu i podtrzymywaniu więzi pomiędzy osobami aktywnie uczestniczącymi w przedsięwzięciach Stowarzyszenia a obecnymi mieszkańcami Braślowszczyzny służą przede wszystkim wyjazdy, liczne spotkania o charakterze społecznym i religijnym (zwłaszcza pielgrzymki do sanktuarium maryjnego Matki Bożej Królowej Jezior w Braślawiu), których nie sposób wymieniwać. Owocem szeroko rozumianej integracji jest pomoc duchowa i materialna dla polskich środowisk na Braślowszczyźnie. W wyniku tych działań, z pomocą samorządu Kętrzyna, zakupiono budynek dla Oddziału Związku Polaków na Białorusi w Braślawiu (za kwotę 15 093 317 rubli) oraz dofinansowano jego remont i utrzymanie. Otoczono opieką groby żołnierzy poległych w czasie ostatniej wojny oraz ufundowano pomnik Żołnierzy Armii Krajowej w formie stalowego krzyża i tablice pamiątkowe w kościołach na Braślowszczyźnie. Historycznym wydarzeniem, które zapisało się w pamięci członków Stowarzyszenia, było przekazanie najdroższego skarbu Braślavian - oryginalnego odlewu głowy Marszałka Józefa Piłsudskiego dłuta Alfonsa Karnego do Muzeum w Sulejówku. Nastąpiło to 5 czerwca 2004 roku. [...] Rzeźbę ukryli i przechowali mieszkańcy Braślawia, ryzykując życiem. Kulminacyjnym punktem tej podniosłej uroczystości było odsłonięcie spiżowego popiersia Marszałka przez jego córkę, panią Jadwigę Piłsudską-Jaraczewską i pana Jana Klenowicza. Poza tym w kronice Stowarzyszenia znajdują się bardzo liczne podziękowania za wsparcie materialne i duchowe, którego udzieliło wspólnotom parafialnym Braślowszczyzny.

Kolejną płaszczyzną działalności Krajowego Stowarzyszenia Braślavian jest inicjowanie i popieranie badań naukowych i popularnonaukowych poświęconych przeszłości i współczesności Braślowszczyzny, czego owocem są publikacje na ten temat:

Historia powiatu braślowskiego XX stulecia pod redakcją Józefa Czekana, wydana w Kętrzynie w 2001 roku; Kazimierza Bujanowskiego Ze wspomnień ułana i akowca Ziemi Braślowskiej, wydana w Olsztynie w 2001 roku; Olsztyńscy Braślavianie pod redakcją Jana Dąbrowskiego, wydana w Olsztynie w 2007 roku. Ponadto cyklicznie wydawane są czasopisma: „List do Braślavian” i „Biuletyn Braślowsko-Olsztyński” oraz magazyn ilustrowany „Braślavianie”. Ukazało się też 18 zeszytów związanych z tematyką Braślowszczyzny, między innymi Słownik gwary braślowskiej. Kapłani Ziemi Braślowskiej - bracia Bohatkiewiczowie, Pieśni Wileńszczyzny, Wigilie Bożego Narodzenia, reprint Nad jeziorem Dryświaty Jana Roberta Stachury. Systematycznie prowadzona jest też kronika Krajowego Stowarzyszenia Braślavian, w której odnotowywane są ważniejsze wydarzenia z życia organizacji.

Innym przejawem upowszechniania wiedzy o tym rejonie Białorusi są wystawy. Pod koniec 2004 roku w Muzeum Etnograficznym w Gdańsku-Oliwie można było zobaczyć ekspozycję

„Brasławszczyzna - kresy Kresów II Rzeczypospolitej". Zaprezentowano ponad 300 eksponatów z sześciu muzeów krajowych oraz muzeum w Brasławiu. Podobną wystawę zorganizowano w Muzeum Niepodległości w Warszawie w kwietniu 2005 roku.

Ważnym obszarem aktywności jest oświata. Stowarzyszenie umożliwiło studiowanie na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie młodzieży z Brasławszczyzny. Ponadto systematycznie przekazywało placówkom szkolnym pomoce dydaktyczne do nauki języka polskiego, religii i historii oraz przybory szkolne. Każdego roku organizowany jest wypoczynek dla dzieci, podczas którego najmłodszy uczą się języka polskiego, przygotowują małe formy teatralne, zapoznają się z historią Polski. Rocznie korzysta z tego typu wsparcia około 160 dzieci. We współpracy z jachtklubem działającym w Brasławiu w okresie wakacyjnym odbywały się kursy żeglarskie dla dzieci i młodzieży w Giżycku, Fromborku i Brasławiu.

Stowarzyszenie chętnie włącza się w działalność artystyczną. Jest to szczególnie widoczne na przykładzie Przeglądu Zespołów Kultury Kresowej, polskiej i białoruskiej, w Brasławiu, pomocy w organizacji Festiwalu Piosenki Polskiej w tym mieście oraz cyklu koncertów zespołu Wierzba z Dryświat w województwie warmińsko-mazurskim. Dofinansowało też zakup strojów estradowych dla Brasławianek i przyczyniło się, przez zakup sprzętu muzycznego (gitary basowej, gitary akustycznej, klawikordu, skrzypiec, mandoliny i fletów), do utworzenia polsko-białoruskiej kapeli młodzieżowej przy parafii Narodzenia NMP w Brasławiu.

OSOBY ZAANGAŻOWANE W DZIAŁALNOŚĆ KRAJOWEGO STOWARZYSZENIA BRASŁAWIAN

Działalność Krajowego Stowarzyszenia Brasławian nie byłaby możliwa, gdyby nie zaangażowanie wielu osób, wśród których należy wymienić:

Zenobia Alejun - redaktorka i wydawca w latach 2000-2011 wspomnianych 18 zeszytów o ziemi brasławskiej. Nakłady tego cyklu w setkach egzemplarzy rozprowadzone zostały na Brasławszczyźnie i w Polsce. Organizatorka zbiórki funduszy w parafii św. Katarzyny w Kętrzynie na budowę kościoła koło Witebska;

Zenon Aleksyuk - pierwszy prezes oddziału Stowarzyszenia w Olsztynie;

Krystyna Baczkowska - aktualna prezes oddziału Stowarzyszenia w Kętrzynie współorganizatorka opieki i pomocy stypendialnej. Współfundatorka tablic upamiętniających historię ziemi brasławskiej w kościołach w Pelikanach, Brasławiu Widzach i Opsie. Inicjatorka ufundowania tablicy pamiątkowej poświęconej ks. Mieczysławowi Bohatkiewiczowi - proboszczowi parafii Pelikany Organizatorka fundacji dzwonów do kościoła w Widzach przez byłych parafian i współorganizatorka zakupu wyposażenia kościelnego, dywanów, instalacji nagłaśniającej i szat liturgicznych;

ks. bp Władysław Blin - organizator w 2003 roku uroczystości koronacyjnej Matki Boskiej Królowej Jezior w diecezjalnym sanktuarium Matki Bożej w Brasławiu z modlitewnym spotkaniem kultur u Królowej Jezior - kultury łotewskiej, litewskiej, ukraińskiej i polskiej;

Wiesława Brudnicka - wieloletnia skarbnik olsztyńskiego oddziału. Organizatorka wyjazdów na Brasławszczyznę;

Kazimierz Bujanowski - autor i wydawca Ze wspomnień ułana i akowca Ziemi Brasławskiej;

Józef Czekan „Vis”, kętrzynianin - inicjator powołania stowarzyszenia byłych mieszkańców Brasławszczyzny. Współorganizator działań kętrzyńskich brasławian;

Eugeniusz Dziewałtowski-Gintowt - lekarz stomatolog. W latach 1999-2007 prezes olsztyńskiego oddziału KSB. Organizator wyjazdów środowiska olsztyńskich brasławian na Brasławszczyznę;

Maria Hanuszek, Julia Janukowicz, dr Włodzimierz Skukowski, Krystyna Błaszczuk - redaktorzy cyklicznego „Biuletynu Brasławsko-Olsztyńskiego” oraz autorzy książki Olsztyńscy Brasławianie wydanej przez „Posłańca Warmińskiego” w 2007 roku;

Jan Klenowicz „John Conrad z USA” - inicjator i wydawca cyklicznego biuletynu „List do Brasławian”, rozsyłanego po całej kuli ziemskiej. Odnalazł prawie 400 Brasławian rozproszonych na skutek wojennej tułaczki w Europie, Ameryce, Kanadzie, Anglii i Australii. Pierwszy numer „Listu” wyszedł w marcu 1994 roku, adresatami było zaledwie 50 osób. Fundator i organizator pobytów w Polsce dzieci i młodzieży z Brasławszczyzny. Założyciel fundacji imienia swojego ojca, wspierającej pracę z młodzieżą. Sprowadził z Brasławia przedwojenne popiersie Józefa Piłsudskiego do muzeum marszałka w Sulejówku. Współorganizator Światowego Zjazdu Brasławian w 1995 roku;

płk Kazimierz Krauze - żołnierz AK, organizator Koła Miejskiego Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej w Kętrzynie. Inicjator akcji odszukania grobów

żołnierzy AK poległych pod Marcebolinem z przeniesieniem szczątków na cmentarz w Miłaszach. Autor monografii AK Obwodu Brasławskiego Ostatni raport;

Antoni Kruczkowski - felczer, przez wszystkich nazywany doktorem, który okazał wiele dobra kętrzynianom potrzebującym pomocy;

ks. Antoni Łoś - inicjator corocznych spotkań w Stoczku Klasztornym drujan, brasławian i dziśnian. Współorganizator ufundowania do kościoła w Drui dzwonów i organów;

Wiktor Maculewicz - współorganizator Światowego Zjazdu Brasławian w 1995 roku. Opiekun i organizator XI Rejonowego Festiwalu Piosenki Polskiej w Brasławiu;

Czesław Maczan - wieloletni prezes kętrzyńskiego oddziału. W 2003 roku wsparł organizacyjnie remont i wyposażenie Domu Polskiego w Brasławiu oraz pomoc stypendialną dla studentki z Brasławia;

Józef Mickiewicz - lekarz radiolog, poeta. Wieloletni kronikarz olsztyńskiego oddziału;

Czesława Rogińska - wieloletnia kronikarz i skarbnik Stowarzyszenia w Kętrzynie. Organizatorka wielu wyjazdów na Braśląwszczyznę, w tym pierwszej pielgrzymki do Matki Boskiej Królowej Jezior w czasie święta obchodzonego w Braśląwiu 22 sierpnia. Opiekunka zespołu śpiewaczego Wierzba z Dryświat w czasie pobytu na Warmii i Mazurach;

Paweł Rogiński - organizator obozów żeglarskich dla polskiej młodzieży z Braśląwszczyzny i współorganizator koncertów zespołu Wierzba z Dryświat w Srokowie, Barcianach i Korszach;

Czesława Stępień - współfundatorka witraży do braśląskiego kościoła. Wieloletnia członkini Stowarzyszenia w Kętrzynie;

Ewelina Szawełło - kierownik zespołu Wierzba z Dryświat, laureata II nagrody na Festiwalu Kultury Kresowej w Mrągowie w 2002 roku;

Zofia Wendler - przyjmowała na wypoczynek dzieci z Braśląwia;

ks. Leszek Witwicki - proboszcz parafii pw. Narodzenia NMP w Braśląwiu. Inicjator polsko-białoruskiej kapeli młodzieżowej przy domu parafialnym, wspieranej przez olsztyńskich braśląwian. Organizator budowy domu parafialnego ze sklepem. Twórca jachtklubu przy parafii.

PODSUMOWANIE

Niedużą społeczność lokalną ziemi braśląskiej, rozproszoną po całym niemal świecie w wyniku ekspatriacji w latach 1945-1946 i 1957-1968, zjednoczyła praca, której owocem było wsparcie dzisiejszych Braśląwian - Polaków i Białorusinów. Owo dobro przybiera formę jakże cennej różnorodności kulturowej, płynącej z pielęgnowania historii i bieżącej współpracy między byłymi i obecnymi mieszkańcami Braśląwszczyzny.

Aktualnym marzeniem członków KSB jest przeprowadzenie inwentaryzacji wszystkich, dziś często zapomnianych, starych, malutkich cmentarzy oraz ich konserwacja i renowacja. Na tych nekropoliach spoczywają obok siebie ludzie różnych narodowości i wyznań: Białorusini, Polacy, Rosjanie, Tatarzy i Żydzi. Skomplikowane dzieje tej krainy połączyły ich na zawsze na wspólnym skrawku ziemi braśląskiej, będącej od zawsze małą ojczyzną jej dzisiejszych i byłych mieszkańców. Wierzą, że Opatrzność Boża, którą w herbie Braśląwia umieścili ich dziadowie, będzie czuwać nad ich staraniami dla dobra ziemi braśląskiej.

Wysiłki braśląwian na rzecz rozwoju i zachowania różnorodności kulturowej zasługują na wsparcie i opiekę ze strony najwyższych władz państwowych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Białorusi.